

נייר עמדה בנושא

הצעת חוק חובת המכרזים (תיקון – מוסר תשלומים), התשע"ה–2015

מבוא

מוסר התשלומים במדינת ישראל הוא אחת מן הבעיות המוכרות והמעיקות על המשק הישראלי. אחוז העסקאות שהתשלום מתבצע בהן באיחור הוא 14-16, וממוצע האיחור בתשלום הוא בערך 10 ימים. העובדה שמשרדי הממשלה הם המובילים בתחום זה מחריפה מאוד את הבעיה הן מבחינה מעשית הן משום שהממשלה עצמה נותנת דוגמה רעה להתנהגות המשק הישראלי. הצעת החוק מבקשת לקבוע שהתשלום עבור עבודה שהוזמנה על ידי גוף ממשלתי יתבצע בפרק זמן קצר יותר, 24 ימים מיום סיום העבודה.

המבט היהודי

- 1. החשיבות לשלם מהר עבור עבודת האדם.** חז"ל מדגישים את המאמץ שעושה העובד לפרנסתו: "מפני מה עלה זה בכבש ונתלה באילן ומסר את עצמו למיתה? לא על שכרו?!" (בבא מציעא ק"ב ע"א). כך מסבירים חז"ל את ההגנה המיוחדת שהתורה מגינה על זכותו של העובד לקבל את שכרו בזמן, כמו שנאמר: "לא תַעֲשֶׂק שְׂכִיר [...] בְּיוֹמוֹ תַתֵּן שְׂכָרוֹ [...] כִּי עֲנִי הוּא וְאֵלָיו הוּא נִשְׂא אֶת נַפְשׁוֹ" (דברים כד, יד-טו). על כן, ראוי להקפיד במיוחד על מוסר תשלומים גבוה, בעיקר בתשלום שכר עבודת האדם.¹
- 2. מחויבות הציבור למוסר תשלומים גבוה.** הציבור ונציגיו, קרי מוסדות השלטון, חייבים להקפיד על מוסר תשלומים גבוה יותר מכל אדם. וזה לשון חברי בית הדין הרבני הגדול בעניין זה:² "מוסד ציבורי כזה יש לו [...] חובה יותר גדולה לפצות תרעומות וטענות לפני משורת הדין [...] שלא יפול עליו שום אבק של תלונות שיש להם יסוד מוסרי במדה ידועה".
- 3. מחויבות הממשלה לייצב ולייעל את הכלכלה.** לממשלה יש תפקיד חשוב בייעול המשק,³ ואם היא מפגרת בתשלומים לספקיה, הדבר גורם נזק ציבורי, מפני שהכסף האמור להגיע למבצע עבודה נשאר בידי הממשלה, ומבצע העבודה אינו יכול להשתמש בו לצורך עבודות אחרות, ונמצא שהממשלה גורמת נזקים כלכליים לספקיה במקום למנוע אותם.

לסיכום: רבני "צהר" תומכים בהצעה לחייב את הממשלה והשלטון המקומי לשלם בהקדם עבור עבודות המתבצעות בעבורם.

¹ אמנם הלכה היא שאם העובד יודע מראש שמועד פירעון התשלום המגיע לו יהיה רק זמן מה אחר ביצוע העבודה, אין בדחיית התשלום משום איסור 'בל תלין' (רמ"א, סימן שלט, סעיף ט), אלא שיש מצוות העשה לשלם לשכיר בזמן הראוי מתקיימת רק אם השכיר מקבל את שכרו בזמן הכתוב בתורה. מכאן ניתן ללמוד כי אף על פי שהתורה מתירה למעסיק להסכים מראש עם העובד על תנאים אחרים, היא מצווה אותנו לשלם לעובד את שכרו באותו היום.

וכן עולה גם מדברי ה"חתם סופר" (שו"ת, חלק ה, חושן משפט, סימן קמד). החת"ם סופר מעלה את הסברה, שאף על פי שבהלוואה רגילה אסור לקחת ריבית, באיחור תשלום שכר שכיר יש צורך לשלם רבית, כיוון שהדבר נצרך "להחיות נפשו של שכיר". אין מדובר בפיקוח נפש, אלא בהנחה ברורה שהשכיר תלוי בשכרו, ועל כן יש לעשות כל מאמץ כדי לשלם אותו בזמן.

² תיק 1/55/705, אוסף פסקי דין של הרבנות הראשית לארץ ישראל, בית הדין הגדול לערעורין (ז' ורהפטיג עורך, תש"י), במותב הרבנים י"א הרצוג, י' עדס וי"מ הלוי. ניתן בשנת תש"ו.

³ בימי קדם, המוסד הציבורי העיקרי היה בית הדין. בית הדין היה אחראי על השיפוט ועל תקנות דתיות, אבל גם על ייצוב הכלכלה. בית הדין היה אחראי לפיקוח על המחירים (בבא בתרא פט ע"א). כך למשל תיקנו חכמים תקנות שנועדו לפקח על שער מחירים הוגן, כגון התערבותו של רבי טרפון במסחר במטבעות באמצעות שינוי דיני אונאה (משנה, בבא מציעא, פרק ד, משנה ג) והפיקוח על מחירי הקרבנות (משנה, כריתות, פרק א, משנה ז).

כיום מסור תפקיד זה לממשלה. וזה לשון הרב יעקב אריאל בעניין זה: "ביה"ד דואג לכלל [...] במשך כל השנים. הוא אינו גוף פסיבי שדן רק כשהנידונים באים לפניו, אלא הוא יוזם בעצמו וקובע סדרים בחברה. הוא איננו רק גוף שיפוטי, אלא גם גוף שלטוני. הוא אביהן של יתומים, והוא אחראי להשליט את הצדק בציבור [...]. בעצם דבר זה היה צריך להיות בסמכותה של המלכות, אלא שבהעדר שלטון הדואג לסדרי החברה ממלא ביה"ד את מקומו, וכמש"כ הר"ן בדרשה יא. לדעתנו, תפקיד זה מוטל כיום על ממשלת ישראל" ("אוצר בית דין: ביטוי למעמד הציבור בשמיטה", תחומין כח (תשס"ח), עמ' 303-315, עמ' 314-315).